Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

«Προβλήματα Δημοκρατίας»

Ὀκτώ δοκίμια τοῦ Δ. Θ. Τσάτσου, Ἀθήνα, Ἴκαρος, 1973

Ὁ κυκλοφορήσας τόμος περιλαμβάνει ὀκτώ δοκίμια τοῦ διακεκριμένου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βόννης, στά ὁποῖα ἐπιχειρεῖται βαθύτερη τομή βασικῶν προβλημάτων τοῦ Δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Ὅσον καί ἄν ὁ συγγραφεύς τονίζει ὅτι ἐξετάζει τά προβλήματα αὐτά ἀπό τήν σκοπιάν τῆς νομικῆς θεωρίας, στήν οὐσία ἡ ἔρευνα εἶναι πλατύτερη καί ἀναφέρεται στή φιλοσοφική καί κοινωνιολογική θεμελίωση τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή ὁ συγγραφεύς ἐκπληρώνει ἐπιτακτικό ἠθικό καθῆκον. Οἱ διδάσκαλοι τοῦ πολιτειακοῦ δικαίου δέν ἠμποροῦν νά ἐκπληρώσουν τήν ἀποστολή τους, καί συ-

Τοῦ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΥΡΟΥ

νεπῶς δέν ἔχουν λόγον ὑπάρξεως, ἄν δέν αἰσθάνωνται στρατευμένοι στήν ὑπηρεσία τῆς Δημοκρατίας. Ἄλλως μεταβάλλονται σέ κομπάρσους τῆς τυραννίας καί τῆς ἀνωμαλίας. Κάτι τέτοιο συνέβη σέ μιά θλιβερή περίοδο τῆς γερμανικῆς ἱστορίας, κατά τήν ὁποίαν ὡρισμένοι — ε ὐ τ υ χ ῶ ς ὀλίγοι ἀλλά ἀ τ υ χ ῶ ς ἐπώνυμοι — διδάσκαλοι τοῦ πολιτειακοῦ δικαίου ἔφθασαν σέ τέτοιο σημεῖο καταπτώσεως, ὥστε νά προσφέρουν τήν νομική θεμελίωση τῶν ὁμαδικῶν σφαγῶν, πού εἶχε διατάξει — καί ἐν μέρει ἰδιοχείρως ἐκτελέσει — ὁ Χίτλερ στό Μόναχο καί στό Βερολίνο τόν Ἰούνιο τοῦ 1934. Θά χρειασθῆ χρόνος πολύς γιά νά λησμονηθῆ τό φοβερό στίγμα πού βαρύνει τήν γερμανική ἐπιστήμη τοῦ δικαίου. Ὁ συγγραφεύς ἀνήκει στήν κατηγορία τῶν στρατευμένων, καί ἔχει δώσει πολλά δείγματα τούτου.

Βασικό πρόβλημα τῆς δημοκρατίας εἶναι ἡ πραγμάτωση τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Γι' αὐτήν δέν ἀρκοῦν, ὅπως σωστά ὑποστηρίζει, οἱ ἐγγυήσεις πού παρέχει ὁ συνταγματικός νομοθέτης. Χρειάζεται κάτι περισσότερο. Νά συντρέχουν οἱ πολιτικές, κοινωνικές καί οἰκονομικές προϋποθέσεις πού θά ἐπιτρέψουν στούς βασικούς φορεῖς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας — καί μεταξύ αὐτῶν πρό παντός στόν συντεταγμένο νομοθέτη καί τήν ἐκτελεστική ἐξουσία — νά πραγματοποιήσουν τό περιεχόμενό της.

Πεμπτουσία τῆς Δημοκρατίας εἶναι ἡ ἐξασφάλιση τῆς ὁμαλῆς διαδοχῆς τῶν Κυβερνήσεων στήν Ἀρχήν. Χωρίς αὐτήν δέν ὑπάρχει λαϊκή κυριαρχία. Ἡ «τάξις» εἶναι βεβαίως ἀ γ α θ ό, καί μάλιστα βασικό, τῆς πολιτείας. Χωρίς τάξη δέν ἠμπορεῖ νά ἀναπτυχθῆ ἡ λαϊκή κυριαρχία. Ὅπως ὅμως παρατηρεῖ πολύ σωστά ὁ συγγραφεύς, ἡ Τάξη εἶναι ἀ γ α θ ό μόνον ὅταν ἔρχεται σάν ἀποτέλεσμα ἐλευθερίας καί ὄχι ὅταν εἶναι ἀποτέλεσμα βίας. Τάξη, σάν αὐτή πού ὑπάρχει στά τυραννικά καθεστῶτα, μοιάζει μέ τήν ἡσυχία πού βρίσκει κανείς στά νεκροταφεῖα.

Τά καθεστῶτα τῆς βίας δέν ἀποτελοῦν θέμα διά πολιτειακό δίκαιο, ἀφοῦ δέν ἔχουν καμμία σχέση μέ τό Δίκαιο. Ἡ δικτατορία, ἄλλως τε, δέν εἶναι πολιτικόν σύστημα διακυβερνήσεως, ἀφοῦ σάν μόνην ἐξέλιξη γνωρίζει τήν ἀνατροπή, τό χάος καί τήν καταστροφή. Ἡ ἱστορία διδάσκει πώς κανένα δικτατορικό καθεστώς δέν εἶχε καλό τέλος.

Ἀπό τά ὀκτώ δοκίμια τοῦ συγγραφέως ξεχωρίζω, γιά τό σύντομο αὐτό σημείωμα, τά δύο τελευταῖα πού ἀναφέρονται στό πρόβλημα «Πολιτικά Κόμματα καί Δημοκρατία». Τό πρόβλημα τῶν οΚμμάτων εἶναι, τονίζει ὀρθῶς ὁ συγγραφεύς, πρόβλημα πολιτικῶν ἐλευθεριῶν. Δημοκρατία χωρίς πολιτικά Κόμματα δέν νοεῖται. Γι' αὐτό ἀκριβῶς βασικός στόχος τῶν ἐχθρῶν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καί τῆς Δημοκρατίας εἶναι τά πολιτικά Κόμματα. Ὁ διασυρμός τῶν Κομμάτων πού ἐπιχειροῦν οἱ δικτάτορες ἀποβλέπει στήν ὡρίμανση τῆς καταργήσεως τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν. Ἐν ἀντιθέσει πρός τίς δικτατορίες, πού δέν ἀπασχολοῦν τό πολιτειακό δίκαιο, τά πολιτικά Κόμματα ἀναγνωρίζονται σάν θεσμός τοῦ Δικαίου σέ ὅλα τά σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα.

Εἶναι γνώριμη συνήθεια τῶν τυραννικῶν καθεστώτων νά ὁμιλοῦν συχνά περί Δημοκρατίας, προσθέτοντας μάλιστα καί τό ἐπίθετο «νέα» ἤ καί «ἀ λ η θ ή ς» Δημοκρατία. Συχνά γίνεται λόγος στά ἀπελυταρχικά καθεστῶτα καί περί τῆς ἀνάγκης δημοκρατικῆς ὀργανώσεως τῶν Κομμάτων. Οἱ θεσμικοί νόμοι πού σχεδιάζονται δῆθεν πρός αὐτήν τήν κατεύθυνση δέν ἔχουν καμμίαν ἀξία, ἀφοῦ, ὅπως σωστά τονίζει ὁ συγγραφεύς, λείπουν ὅλες οἱ σχετικές προϋποθέσεις.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τό δοκίμιον πού ἀναφέρεται στήν κρατική χρηματοδότηση τῶν πολιτικῶν Κομμάτων. Αὐτό δέν ἀφορᾶ τήν κάλυψη τῶν δαπανῶν τοῦ ἐκλογικοῦ ἀγῶνος, ἀλλά περισσότερον στήν ἐξασφάλιση τῆς λειτουργίας τῶν Κομμάτων, ἀνεξαρτήτως καί πέραν τῶν ἐκλογῶν. Τά Κόμματα τῆς ἀντιπολιτεύσεως, εὑρισκόμενα στόν προθάλαμον τῆς ἐξουσίας, πρέπει νά εἶναι ἀνά πᾶσαν στιγμήν ἕτοιμα νά ἀναλάβουν τήν Κυβέρνηση, ὅταν ὁ λαός τό ζητήση. Διά τόν ρόλον των αὐτόν ἀλλά καί διά τήν ἄσκηση ἐποικοδομητικοῦ ἐλέγχου στήν Βουλή πρέπει νά εἶναι ἀπολύτως ἐνημερωμένα ἐπί τῶν κατ' ἐξοχήν πολυπλόκων προβλημάτων τῆς πολιτικῆς. Ἡ ἐνημερότης αὐτή, πού εἶναι ἀπαραίτητη γιά τήν χάραξη τῆς πολιτικῆς τοῦ Κόμματος, εἶναι ἀνέφικτη, ἄν τό Κόμμα δέν διαθέτει εἰδικά ἐπιτελεῖα ἀμειβομένων ἐμπειρογνωμόνων γιά τήν ἐπεξεργασία τοῦ ὑλικοῦ καί τήν ὑποβολήν εἰσηγήσεων. Ἡ χρηματοδότηση τῶν Κομμάτων ἀπό τόν κρατικόν προϋπολογισμόν προβάλλεται σήμερα καί σάν ἀνάγκη διά τήν διατήρηση τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν ἀπό παντοειδεῖς ἐπιρροές.

Ὀφείλομεν χάριτας στόν κ. Τσάτσον, διότι μέ τήν δημοσίευση τῶν δοκιμίων του δίδει τήν εὐκαιρία στήν Κοινήν Γνώμην νά προβληματισθῆ πάνω στά ζέοντα θέματα τῆς Δημοκρατίας.

Ὑπάρχουν ἀνέκδοτα χειρόγραφα Θεοτόκη;

Ὁ κ. Φίλιππος Βλάχος σέ ἐπιστολή του πρός «Τό Βῆμα» ὑποστηρίζει ὅτι στόν πύργο τῶν Καρουσάδων, πού ὑπέστη πρόσφατα ζημίες ἀπό πυρκαϊά, ὑπῆρχαν καί ἀνέκδοτα χειρόγραφα τοῦ Κωνσταντίνου Θεοτόκη.

Ὁ κ. Βλάχος γράφει τά ἑξῆς:

«Ἔχω στά χέρια μου —καί στή διάθεση ὁποιου θάθελε νά τίς δεῖ ἤ νά τίς μελετήσει— φωτογραφίες ἀπό μερικά ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Θεοτόκη. Τίς χρωστάω στή συγκινητική προθυμία τοῦ κυρίου καί τῆς κυρίας Μάρκου Θεοτόκη. Δέν προλάβαμε νά φωτογραφήσουμε παρά ἐλάχιστα χειρόγραφα πού εἶναι, ἀπ' ὅσο ξέρω, ὅλα ἀνέκδοτα:

1) «Ἀγάπη παράνομη», διήγημα, Κρασάδες 1906. Ἕνα πυκνογραμμένο τετράδιο 39 σελίδων 26,5Χ19,5.
2) «Ἡ Μιρέγιο» Προβηγκιαλικό ποίημα τοῦ Φρειδερίκου Μιστράλ, μετάφραση Κ. Θεοτόκη, 1898, Νοέμβρης.
3) «Ἕνα ἰαπωνικό παραμύθι», μετάφραση ἀπό τά ἀγγλικά, 9 Ὀχτ. 1901.
4) «Μερικά ποιήματα τοῦ Κατούλλου μεταφρασμένα ἀπό τόν Κωνσταντῖνον Θεοτόκην», Κρασάδες 1898 Νοέμβρης.
5) «Ἰβάν Τουργκένιεφ: Πεζά τραγούδια».
6) «Ὁ Σολωμός καί οἱ καθηγητές τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου», Κρασάδες (Κέρκυρα) τήν 25 Ἰουνίου 1902.
7) «Ὁ παπα - Ἰορδάνης Περίχαρος, 1922». Εἶναι τό τελευταῖο διήγημα τοῦ Θεοτόκη πού τὄγραψε βαριά ἄρρωστος στούς Καρουσάδες καί δέν πρόλαβε νά τό τελειώσει».

Γίνεται ἀνάρπαστο!

Ἕνα περιοδικό-ἔργο τέχνης

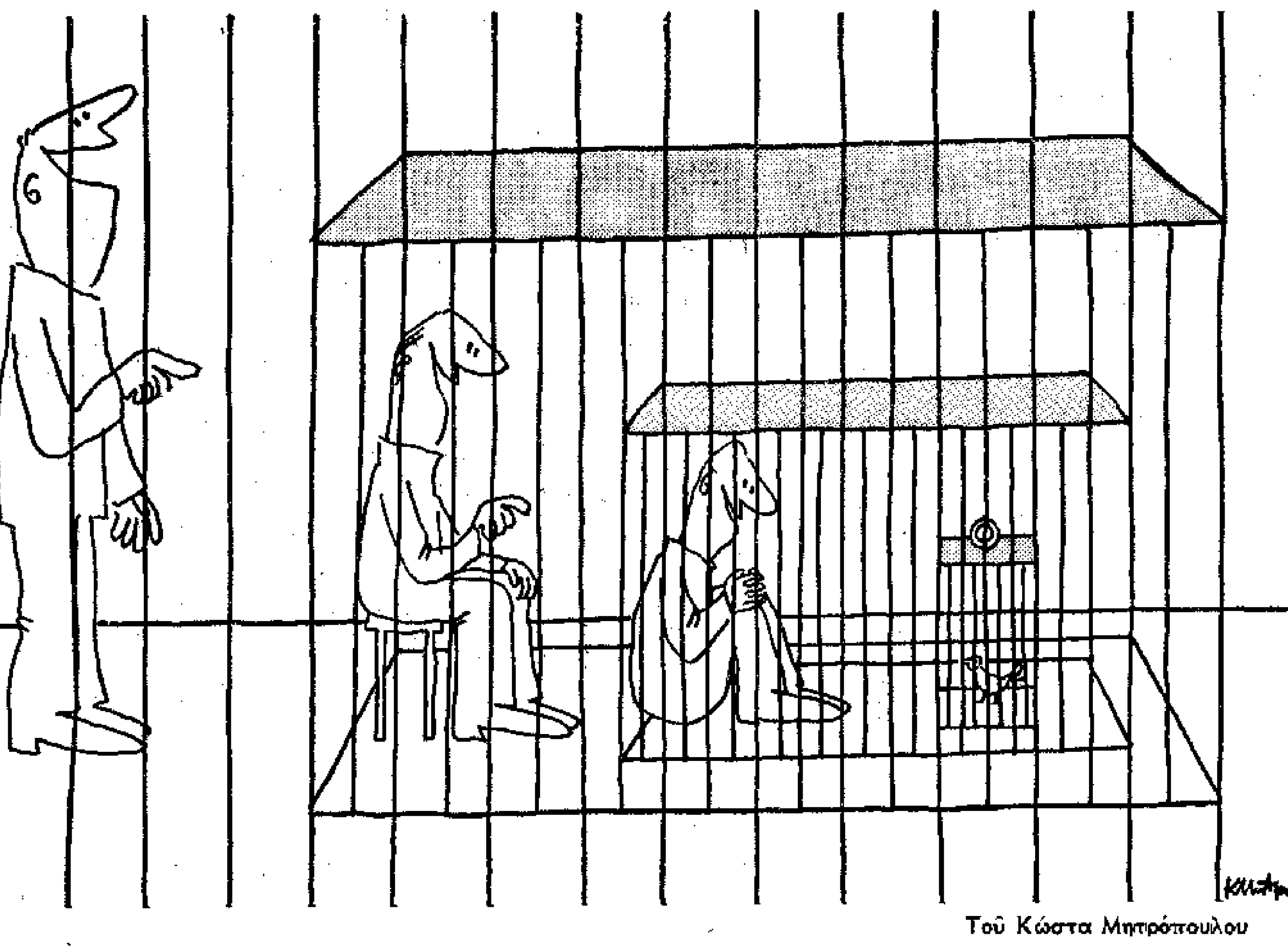

Τοῦ Κώστα Μητρόπουλου

Τά δύο πρῶτα χρόνια τοῦ μεγάλου ἀγῶνα

ΚΑΙ Η ΑΠΗΧΗΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟΝ ΤΥΠΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΗΤΑΝ σάν ἕνα συναπάντημα φίλου σοφοῦ, πού ἡ κουβέντα του χανότανε στήν καταχνιά του χρόνου. Μπορῶ νά πῶ πώς ἔνιωσα καί κάτι πάρα πάνω, πιό συγκινητικό, σάν ἄνοιξα τοῦτο τό παλιό βιβλίο, τό «Δελτίο τῆς Ἱστορικῆς καί Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῶν Ἑλλήνων» (1889, τόμ. 3ος), πού χρόνια τώρα καί καιρούς κρατάει τή ράχη του ἀλύγιστη πάνω στό κουρασμένο ράφι τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης μας.

Ἀντίθετα μέ τούς διαβάτες πού ἔξω, στό δρόμο, φωνάζανε στή σκέψη τους μέ χίλιους δυό τρόπους, τό ἀγαπητό βιβλίο μοῦ μίλαγε σιγά, ψιθυριστά, γιατί ἡ φωνή του ἐρχότανε ἀπό βαθειά ἀπό πολλές δεκάδες βασανισμένα χρόνια, κι ἦταν τό θρόισμα τοῦ κάθε φύλλου του σάν ἀναστεναγμός. Κιτρινισμένες οἱ σελίδες του σά νά διαποτίστηκαν ἀπ' τ' ἀγιοκέρι τοῦ Κρυφοῦ Σχολειοῦ, τά δάκρυα τῶν ἀλύτρωτων καί τά χλωμά τους ὄνειρα.

Ἀπ' τίς ἀράδες του, ἔτσι πού φτιάχνανε τά γράμματα κοντά κοντά βαλμένα, μάζευα σπίθες, γενναῖα αἰσθήματα, ἡρωϊσμούς, φωτιά καί κουρνιαχτό σ' ἄλλα κεφάλαια καί προδοσία κι' ἐγκατάλειψη. Πικρή ἐγκατάλειψη...

Ἦταν μανταλωμένα τῶν Μεγάλων τά πορτοπαράθυρα κι' ἄς τά χτυποῦσαν χέρια στό αἷμα βουτηγμένα καί στίς στάχτες.

Οἱ Χριστιανοί ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης, οἱ Κυβερνήτες δέν ἀγκαλιάσανε τό ἀπελπισμένα ξεσήκωμα τοῦ 21. Μόνο θολά αἰσθήματα καί σκέψεις διφορούμενες, πού τίς ρυθμίζανε μέ τή διπλωματική γραμμή τῆς Ἱερῆς Συμμαχίας καί τήν κακοβουλία τοῦ Μέτερνιχ. Τό ἴδιο ἀσυγκίνητοι καί τό 1823 πού ὁ Μωρηᾶς ἦταν σχεδόν ἐλεύθερος καί ἡ Στερεά Ἑλλάδα καί μέρος τῆς Νησιωτικῆς κι' ἐδῶ κι' ἐκεῖ παντοῦ, ἐλεύθεροι πυρῆνες. Μάχες μεγάλες εἶχαν κερδηθῆ, μέ αἷμα πολύ.

Ἀκόμα καί ὁ σπόρος τοῦ λίγου σταριοῦ εἶχε μέ αἷμα ποτιστεῖ κι' εἶχε μ' αὐτό βλαστήσει.

Γι' αὐτό τό χρόνο τό δύσκολο μοῦ διηγεῖται τό παλιό βιβλίο. (Κεφ. «Ἔγγροφα τῆς Ἐπαναστάσεως» σελ. 319, ὑπό Ἐπ. Ἀλεξάκη. Ὁ πατέρας του Δημ. Ἀλεξάκης, ἱερεύς στήν Ἀγκώνα τῆς Ἰταλίας, φιλοξένησε ἕνα μήνα τήν Ἑλληνική ἐπιτροπή πού ἀναφέρει τό κείμενο).

«... Ὁ Π. Πατρῶν Γερμανός συνοδευόμενος ὑπό τοῦ υἱοῦ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μάνης Γεωργάκη Μαυρομιχάλη (τοῦ ἕνεκα τῆς σπανίας καλλονῆς αὐτοῦ ὑπό τῶν τῆς Ἀγκῶνος δεσποινῶν κληθέντος «Il bel principe Greco») τοῦ Ἀνδρέου Μεταξᾶ καί τοῦ ἱεροδιακόνου αὐτοῦ Θεοφίλου, ἀπῆλθεν ἐκεῖσε, ἵνα μεταβῆ εἰς Βερώνην, ὅπου τότε εἶχον συνέλθει οἱ σύμμαχοι βασιλεῖς καί ἐκλιπαρήση αὐτούς ὑπέρ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος. Ἀλλά ἐν Ἀγκῶνι ἔτι διαμένοντες ἔλαβον διαταγήν νά μή μεταβῶσιν εἰς τήν εἰρημένην πόλιν, διότι δέν θά ἐγίνοντο δεκτοί, δυσμενῶς πρός πᾶν ἐπαναστατικόν κίνημα διακειμένων τῶν, τήν Κακώνυμον Ἱεράν Συμμαχίαν, κληθεῖσαν, ἀποτελούντων Χριστιανικωτάτων καί καθοδικωτάτων, ἔτι δέ καί Ὀρθοδοξοτάτων συμμάχων βασιλέων...».

Ἕνα μῆνα μάταια ζητοῦσαν νά γίνουν δεκτοί μέ τό θάρρος τῶν γενναίων καί τήν ἐπιμονή τῶν ὑπευθύνων γιά τήν τύχη ἑνός ἄξιου λαοῦ. Ἔφυγαν, γύρισαν στήν Ἑλλάδα, μᾶς λέει πιό κάτω τό βιβλίο, συνέχισαν ἐκεῖ τούς σκληρούς ἀγῶνες καί μᾶς δίνει νά διαβάσουμε μιά ἐπιστολή τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, πού ταρέμεινε ἐξ αἰτίας τῆς ἀρρώστειας του στήν Βολώνια, πρός τό γνωστό μας φίλο τοῦ Δημ. Ἀλεξάκη (σελ. 322).

«... Παρά τοῦ εὐγενεστάτου Πεϊζαδέ (Γεωργάκη Π. Μαυρομιχάλη) ἔλαβον τά περιγραφικά γράμματα περί τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς διοικήσεως καί τῆς ἐκλογῆς τῶν προέδρων καί ἐχάρην διότι ἐξωμάλυναν τάς δυσκολίας. Ἡ Θεία Πρόνοια ἄς τούς ἐνισχύη καί ἄς τούς ὁδηγῆ πάντοτε εἰς ὅσα ἀφορῶσιν εἰς τήν σωτηρίαν τῆς πατρίδος. Ὁ προφέσορας Τομαζίνος μέ ἐπεσκέφθη καί μέ διώρισεν ἰατρικά ἀνάλογα καί ἔκρινεν εὔλογον νά μεταβῶ εἰς τήν Φαιέντζαν διά νά μεταχειρισθῶ τά μεταλλικά ὕδατα τοῦ σιδήρου. Ὅθεν... ωκγ' Μαΐου 16)28 ἐκ Βολωνίας

Ὁ εὐχέτης καί φίλος † Π.Π.».

Τήν πίκρα, πού στάλα-στάλα γέμιζε τήν ψυχή τοῦ κάθε Ἕλληνα ἡ σκληρή στάση τῶν ἰσχυρῶν στόν ἀγῶνα του, πού ἔσπαζε κόκκαλα, ἀπάλυνε ἡ συμπάθεια τοῦ λαοῦ τῆς Εὐρώπης.

Οἱ εὐγενέστεροι βλαστοί του διαφώτιζαν καί ἔγραφαν φλογερά φιλελληνικά ἄρθρα ὅπως ὁ Σατωβριάνδος ἤ ποιήματα ὅπως ὁ Μπάυρον. Ἄλλοι πολεμοῦσαν σάν ἐθελονταί ἤ καί σκοτώνονταν ὅπως ὁ Σανταρόζα, ὁ Νόρμαν, ὁ Ταρέχα, ὁ Δάνια καί ἑκατοντάδες ἄλλοι.

Ὁ Τύπος, ἐκτός ἀπό μικρές ἐξαιρέσεις, ἀκολουθοῦσε τόν παλμό τῆς καρδιᾶς τοῦ λαοῦ, τῆς ἀμετακίνητης αὐτῆς βάσης τῆς ζωῆς τοῦ κάθε ἔθνους. Παρακολουθοῦσε μέ ἐνδιαφέρον τήν ἐξέλιξη τοῦ ἀγῶνα καί ἔγραφε ἀλλοῦ πολλά, ἀλλοῦ πιό λίγα ἀνάλογα μέ τίς συνθῆκες πού ἐπικρατοῦσαν στά μέρος πού τυπώναν τά φύλα.

Μιά καί τό παλιό βιβλίο μᾶς ταξίδεψε στήν Ἀγκώνα, σκέφτηκα νά ἐρευνήσω τόν Τύπο, στά μέρη ἐκεῖ τριγύρω καί διάλεξα τό παλιό καί πλούσιο δουκᾶτο τῆς Πάρμας, πού ἡ σκιά τοῦ Μέττερνιχ ἔπεφτε πιό βαρειά, γιατί ἀκριβῶς κατά τήν διάρκεια τῆς Ἐπαναστάσεως Δούκισσα τῆς Πάρμας ἦταν ἡ Μαρία-Λουΐζα ἡ Αὐστριακή, ἄλλοτε γυναίκα τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντα καί Αὐτοκράτειρα τῆς Γαλλίας. Ἡ πιό παλιά ἐφημερίδα ἡ «Γκαζέττα ντί Πάρμα» (ἔκδοση 1735), εἶχε τόσο κῦρος ἀπ' τήν ἀρχή, ὥστε παλιά τῆς φύλλα ὑπάρχουν στό Μουσεῖο «Λομπάρντι» (ὁδός Γαριβάλντι), μέσα σέ κρυστάλλινη βιτρίνα καί δίπλα-δίπλα στίς τρυφερώτατες ἰδιόχειρες ἐπιστολές τοῦ γιοῦ τῆς Μαρίας-Λου-

Τῆς
ΡΕΒ.Σ.ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ

ΐζας καί τοῦ Μ. Ναπολέοντα, πού ἔστελνε ἀπό τή Βιέννη στή μητέρα του καί πού μέσα σ' αὐτές, ὁ ἄτυχος μικρός βασιλιάς τῆς Ρώμης, σχολίαζε εἰδήσεις πού δημοσιεύονταν σ' αὐτά τά φύλλα. Στούς δερματόδετους τόμους τοῦ 1821 καί 1822 αὐτῆς τῆς ἐφημερίδας, πού βρῆκα στήν πλουσιώτατη ἀνακτορική βιβλιοθήκη (500.000 ἔργα, τόμοι, μπροσοῦρες καί φύλλα) μέσα στό «La Pilota» (ἀνάκτορο τῶν πρώτων Δουκῶν Φαρνέζε), διάβαζα συγκινημένη γιά τόν ἀπελευθερωτικό ἀγῶνα μας. Οἱ εἰδήσεις, ἀπό τά διάφορα μέρη,

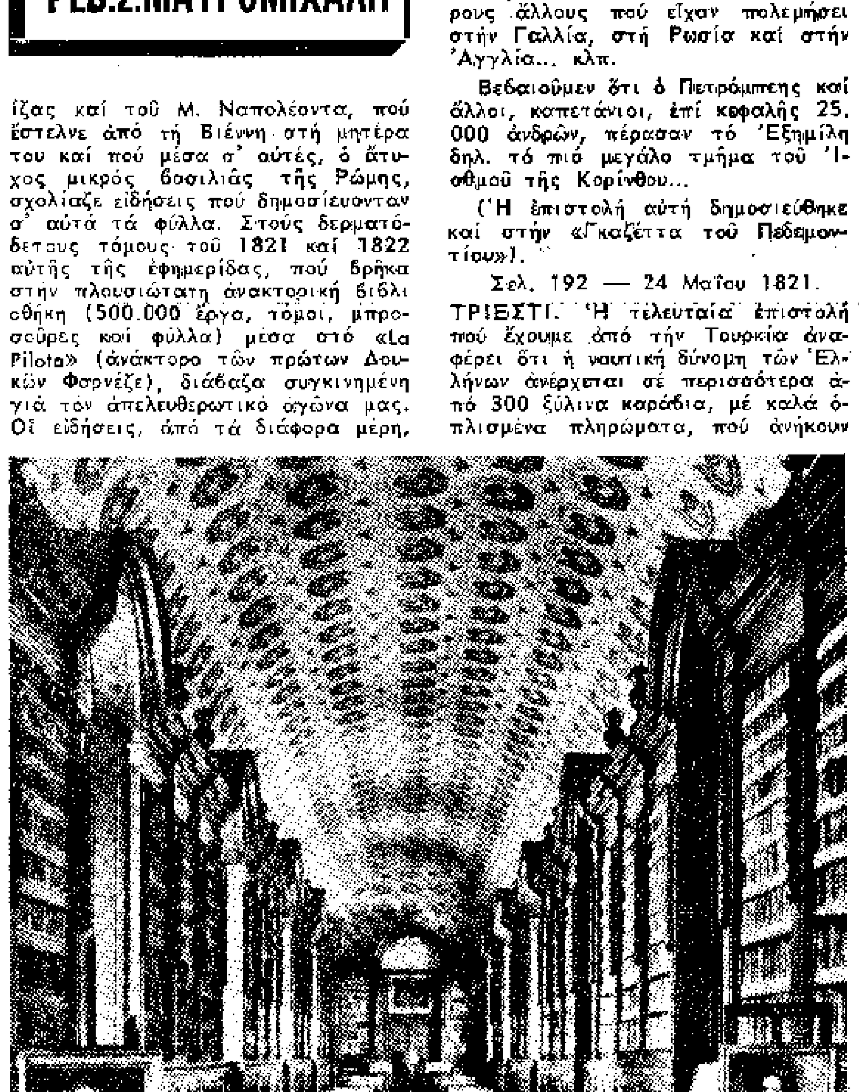

Ἡ αἴθουσα Πετιτό, στήν Παλατίνη Βιβλιοθήκη τῆς Πάρμας

στέλνονταν, τότε μέ ἐπιστολές κι αὐτές μέ ἅμαξες ἤ μέ καΐκια, πού περίμεναν τόν ἀέρα νά τούς φουσκώσει τά πανιά, γι' αὐτό ἔχουν μιά χρονική καθυστέρηση καί ἀνωμαλία.

Διάβαζα κι ἔνοιωθα περίεργα καί μιά παράξενη γοητεία μέ τύλιγε καί διάβαζα πιό πέρα ἀπό τά διατάγματα μέ τήν ὑπογραφή τῆς Μαρίας-Λουΐζας σά Δούκισσας τῆς Πάρμας, τῆς Γκουστάλας, τῆς Πιατσέντζας. Καί διάβαζα...

— Γκαζέττα ντί Πάρμα — Σελ. 156 — 26 Μαρτίου 1821.

ΟΝΤΕΣΣΑ. Ἀπό ἕνα ρώσικο πλοῖο πού εἶχε ξεκινήσει ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη καί μπῆκε στό δικό μας λιμάνι, ὕστερα ἀπό 70 ὧρες ταξίδι, μάθαμε τό μεγάλο νέο, τῆς ἐπανάστασης τῆς Βλαχίας, τῆς Μολδαβίας καί ἐπίσης ὅτι ἡ στρατιωτική δύναμη τῶν Ἑλλήνων εἶναι τώρα γνωστή καί στόν πιό κοινό ἄθρωπο τῆς Πόλης. Ὁ καπετάνιος, αὐτοῦ τοῦ πλοίου εἶπε ἐπίσης ὅτι ἕνας πολυάριθμος ἀμερικάνικος στόλος ἐμφανίστηκε στό Ἀρχιπέλαγος καί βούλιαξε 5 τούρκικα πλοῖα. Ἀπ' αὐτά 2 ἦσαν φρεγάτες. Ὅλες αὐτές οἱ ἐχθροπραξίες ἔγιναν ἐξ αἰτίας τῆς Ὑψηλῆς Πύλης νά ὑποδεχθῆ τόν Ἀμερικανό πρεσβευτή.

Ὁ Μωρηᾶς ὅλος εἶναι στά ὅπλα καί οἱ μάχιμοι αὐτῆς τῆς χερσονήσου γίνονται ὅλο καί πιό ἰσχυροί στή στεριά καί στή θάλασσα.

Φύλ. Νο 32, σελ. 132 — 21 Ἀπριλίου 1821.

ΑΥΓΟΥΣΤΑ (ἐπιστολή) 1ης Ἀπριλίου. Χθές λάβαμε τήν εἴδηση τῆς ἐπανάστασης τῆς Μολδαβίας. Σήμερα μάθαμε ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Βουλγαρίας ὁπλισμένοι ἐπετέθηκαν κατά τῶν Τούρκων. Ἡ ἐπανάσταση στήν Μολδαβία, Βλαχία καί Βουλγαρία ἔλαβε μιά τόσο σοβαρά μορφή, ὥστε ἡ Αὐστρία καί ἡ Ρωσία ἀπεφάσισαν νά πάρουν τίς προφυλάξεις πού ἐπιβάλλουν οἱ περιστάσεις. Κατά τοῦ Ὑψηλάντη δέν μποροῦσαν μέ εὐχέρεια νά συγκεντρωθοῦν πολλές δυνάμεις. Ὁ τούρκικος στρατός ἀπησχολημένος μέ τόν Ἀλῆ Πασᾶ δέν εἶχε μπορέσει ἀκόμη νά χτυπήσει τούς ἐπαναστάτες.

Φύλ. Νο 45, σελ. 179—1 Μαΐου 1821.

ΚΑΤΤΑΡΟ. Ὅλη ἡ Πελοπόννησο ξεσηκώθηκε κατά τῶν Τούρκων. Οἱ κυριώτεροι καπετάνιοι, δώδεκα τόν ἀριθμό, συγκεντρώθηκαν στά κέντρα τῆς ἀρχαίας Μεσσήνης, γιά νά φτιάξουν ἕνα συμβούλιο πολιτικῆς καί στρατιωτικῆς διοικήσεως γιά ὅλο τό Μωρηᾶ. Οἱ ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι καί ἄλλοι ἱερωμένοι προχωροῦν στόν ἀγῶνα ἑνωμένοι, ἐπί κεφαλῆς τοῦ ὁπλισμένου λαοῦ. Οἱ σημαῖες τῆς στεριᾶς καί τῆς θάλασσας ἔχουν ἀπό τό ἕνα μέρος ἕναν κόκκινο σταυρό περιτριγυρισμένο μέ ἀχτίδες καί ἀπό τό ἄλλο τό φοίνικα πού ξαναγεννιέται ἀπό τή στάχτη..... κλπ. (σελ. 180). Τό στρατιωτικό σῶμα ἀποτελεῖται ἀπό διαφόρους πολεμιστάς. Ἀπό τό καπετανάτο τοῦ Πετρόμπεη, πού ἔχει ὑπολοχαγό (Luogotenente) τόν καπετάνιο Κολοκοτρώνη, τόν Χρυσοσπάθη καί διαφόρους ἄλλους πού εἶχαν πολεμήσει στήν Γαλλία, στή Ρωσία καί στήν Ἀγγλία... κλπ.

Βεβαιοῦμεν ὅτι ὁ Πετρόμπεης καί ἄλλοι, καπετάνιοι, ἐπί κεφαλῆς 25.000 ἀνδρῶν, πέρασαν τό Ἐξημίλη δηλ. τό πιό μεγάλο τμῆμα τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου...

(Ἡ ἐπιστολή αὐτή δημοσιεύθηκε καί στήν «Γκαζέττα τοῦ Πεδεμοντίου»).

Σελ. 192 — 24 Μαΐου 1821.

ΤΡΙΕΣΤΙ. Ἡ τελευταία ἐπιστολή πού ἔχουμε ἀπό τήν Τουρκία ἀναφέρει ὅτι ἡ ναυτική δύναμη τῶν Ἑλλήνων ἀνέρχεται σέ περισσότερα ἀπό 300 ξύλινα καράβια, μέ καλά ὁπλισμένα πληρώματα, πού ἀνήκουν κατά τό μεγαλύτερο μέρος, στούς Ψαριώτες καί στούς Ὑδραίους. Αὐτοί πιάσανε μιά τουρκική φρεγάτα καί τρία πολεμικά βρίκια.

«Τά ἴδια δημοσίευσε καί ἡ «Γκαζέττα τῆς Φλωρεντίας».

Φύλ. Νο 49—19 Ἰουνίου 1821.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ (παρ. 3). Στό Μωρηᾶ οἱ Ἕλληνες ἔχουν καταλάβει, μέ πολύ αἷμα, τά φρούρια τῆς Πάτρας, τοῦ Νιόκαστρου, τῆς Τριπολιτσᾶς. Μόνον ἡ Μεθώνη καί ἡ Κορώνη μένουν στά χέρια τῶν Τούρκων.

Φύλ. Νο 51—26 Ἰουνίου 1821.

ΒΙΕΝΝΗ. Ἐπιστολή 8ης Ἰουνίου. Κυκλοφορεῖ σέ ὅλο τό Μωρηᾶ ἕνα μανιφέστο τοῦ ὑπέρτατου ἀρχηγοῦ, (Comandante Supremo) τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη πού λέγει ὅτι ἔχει 20.000 ἄνδρες— ὑπάκουους εἰς τάς διαταγάς του καί ὅτι ἐπιμένει νά ἑνώσει τίς δυνάμεις αὐτές μέ τίς δυνάμεις τοῦ Ὑψηλάντου.... κλπ.

Ἔχομε πληροφορία ἀπό τό Ἰόνιο ὅτι στήν Ἀκαρνανία συγκεντρώνονται ἄνθρωποι γιά νά πᾶνε νά ἑνωθοῦν μέ τούς Σουλιῶτες καί νά βοηθήσουν ὅλοι μαζί κατά τῶν Ἰωαννίτων καί τῆς Πρεβέζης.

. . . .

Ἡ πριγκήπισσα Ζαλοῦ Μουρούζη, ἀδελφή τοῦ ἀποκεφαλισθέντος Μεγάλου Δραγουμάνου, ἀνεχώρησε μαζί μέ ἄλλες Ἑλληνίδες κυρίες γιά νά ἔρθει στό θέατρο τοῦ πολέμου (Ἑλλάδα)... κλπ

Καί μιά ὄχι φιλική δημοσίευση.
Φύλ. Νο 53—3 Ἰουλίου 1821.

ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ (Affari) ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ (ἐπίσημο). Οἱ Ἕλληνες αἰφνιδίασαν τούς Τούρκους, τήν πρώτη στιγμή καί σκότωσαν ὄχι μικρόν ἀριθμό, ἀλλά δέν ἔχουν καμμίαν ὀργάνωση στίς ἐπιχειρήσεις τους. Μόνοι οἱ Μανιᾶτες (Soli Maniotti) ἔχουν στρατιωτική διοίκηση. Ἡ δημόσια γνώμη ἔχει ἐξαπατηθῆ ἀπό τίς ἐξογκωμένες ἀφηγήσεις, πού διασπείρονται παντοῦ σχετικά μέ τά γεγονότα στήν Ἑλλάδα. (Τό ἴδιο δημοσιεύτηκε καί στήν «Γκαζέττα τῆς Φλωρεντίας).

Φύλ. Νο 60, σελ. 238—28 Ἰουλίου 1821.

ΑΘΗΝΑ. Ἐπιστολή 15ης Μαΐου. Διεδόθη ὁ Σταυρός κυματίζει στόν Παρθενῶνα. Ἡ Ἀττική, ἡ Βοιωτία καί ἡ Φωκίδα εἶναι ἐλεύθερες...

Φύλ. Νο 71, σελ. 284—Σεπτέμβριος 1821.

ΚΕΡΚΥΡΑ. Ἐπιστολή 26ης Ἰουλίου. Ἔφθασαν νέα ἀπό τήν Πελοπόννησο ὅτι οἱ Ἕλληνες ἄλλοτε μέ τά ὅπλα, ἄλλοτε μέ τήν πεῖνα ἐξανάγκασαν πολλά γερά φρούρια νά παραδοθοῦν, ὅπως τοῦ Ἄργους καί τῆς Κορίνθου.

. . . .

Φύλ. Νο 82, σελ. 328—13 Ὀκτωβρίου 1821.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ. Ἐπιστολή 26ης Αὐγούστου. Ὁ λόρδος Strangford, πρεσβευτής τῆς Ἀγγλίας στήν Ὑψηλή Πύλη, μόλις ἔμαθε ὅτι ὁ τουρκικός στρατός, βαδίζει πρός ἀπελευθέρωση τῆς Ἀθήνας ἀπό τούς ἐπαναστάτες (Ribelli). Ἔστειλε Νότα πού ἀναφέρει ὅτι θά ἦτο εὐχάριστο στό Βασιλιᾶ τῆς Ἀγγλίας ἐάν διέταζαν νά προστατευθοῦν καί διαφυλαχθοῦν τά ἀρχαῖα μνημεῖα, οἱ ναοί καί κάθε ἔργο πού ὑπάρχει στήν Ἀθήνα ἤ στά προάστεια, διότι ἐνδιαφέρουν κάθε ἐποχή, διά τήν Παιδείαν τῆς Εὐρώπης...

ΤΟΜΟΣ 1822

Φύλ. Νο 1, σελ. 8—5 Ἰανουαρίου 1822.

ΚΑΛΑΜΑΤΑ. Ἐπιστολή τῆς 10ης Νοεμβρίου (1821) ἀναγγέλει ὅτι οἱ ὑποθέσεις τῶν Ἑλλήνων πηγαίνουν καλύτερα. Λέγει ἐπίσης, ὅτι ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς, ἐνῶ ἐρευνᾶ προσεκτικά τούς λόγους πού ἔκαναν τούς Ἕλληνες νικητάς, ἔστειλε καί μαντάτο στήν Γερουσία τοῦ Μωρηᾶ μιά συγχαρητήριο ἐπιστολή καί 2 ἑκατομμύρια χρηματική βοήθεια.

Φύλ. Νο 3, σελ. 12— Μάρτιος 1822.

ΙΘΑΚΗ. Ἐπιστολή τῆς 29ης Νοεμβρίου (1821). Οἱ σπουδαιότεροι καπετάνιοι τῶν Ἑλλήνων στό Μωρηᾶ εἶναι ὁ Πετράμπεης τῆς Μάνης καί ὁ ἀδελφός του Κυριακούλης, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Ἀναγνώστης, ὁ Γιατράκος καί ὁ Νικήτας. Αὐτοί ἀπεφάσισαν νά ἀναθέσουν στόν Ὑψηλάντη ἕνα εἶδος ἀνωτέρας στρατιωτικῆς διοικήσεως, ἀλλά χωρίς (Senza) πραγματική ἐξουσία.

Νο 46, σελ. 184 — 8 Ἰουνίου 1822.

ΦΡΑΝΚΦΟΥΡΤΗ. Ἐπιστολή 21ης Μαΐου. Οἱ Τοῦρκοι ἐξαναγκάσθησαν ἀπό τήν πεῖνα νά ἐγκαταλείψουν τήν Κόρινθο στήν ἐξουσία τῶν Ἑλλήνων. ... κλπ.

Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἄνδρου, πού ἔχει ὑπό τίς διαταγές του 600 ἄνδρες καί ἄλλοι τόσοι Μανιᾶτες ὑπό τίς διαταγές τοῦ Παϊζαδέ Ἠλία, γιοῦ τοῦ Πετράμπεη Μαυρομιχάλη, περισφίγγουν ὅλο καί πιό κοντά τήν πόλη τῆς Καρύστου. (Εὔβοια). Ὁ νεαρώτατος Ἠλίας σκοτώθηκε σ' αὐτές τίς μάχες.

Φύλ. Νο 62, σελ. 248 — 3 Αὐγούστου 1822.

ΚΕΡΓΥΡΑ. Ἐπιστολή 18ης Ἰουνίου. Ἀπό τό Μεσσολόγγι ἔφθασε μία ἐπιστολή μέ ἡμερομηνία 4 Ἰουνίου πού περιέχει τά ἀκόλουθα. «Περιμένουν ἐδῶ μιά δύναμη ἀπό 6.000 Ἕλληνες ἀπό τήν Πελοπόννησο ὑπό τίς διαταγές τοῦ Μαυρομιχάλη (Κυριακούλη), πού θά χτίσει στήν πόλη μας καί μιά ὡραία ἐκκλησία καί ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Ἀγράφων διέταξε πολλούς παπάδες καί ἐπίσης θύματα βανδαλισμῶν νά ἑορτάσουν αὐτό τό γεγονός».

Φύλ. Νο 70, σελ. 280—31 Αὐγούστου 1822.

ΚΕΡΚΥΡΑ. Ἐπιστολή 20ης Ἰουλίου. Λάβαμε ἐπιστολή πού ἀναγγέλλει ὅτι ἡ Ἄρτα εἶναι ὑπό τήν πίεση ἐπιθέσεως τῶν Ἑλλήνων μέ ἀρχηγόν τόν στρατηγόν Νόρμαν. Ὁ «Αὐστριακός Παρατηρητής» σχολιάζει ἐπιστολή ἀπό τήν Κέρκυρα τῆς 29ης Ἰουλίου καί λέγει πώς ἀκούγετε ὅτι ὁ στρατηγός Νόρμαν μετά πεισματώδη, ἀλλά ἀνωφελῆ ἀντίσταση, εἶναι πληγωμένος καί ἀπό τούς 280 φιλέλληνες πού εἶχε μαζί του, οἱ 150 ἔπεσαν στό πεδίο τῆς μάχης. Κατόρθωσαν νά ὀπισθοχωρήσουν 70, διά μέσου τοῦ βουνοῦ Κομπότι, ὑπό τόν συνταγματάρχη Γκουμπερνάτε πού τούς ὁδήγησε στήν Ἄρτα ἐξαγριωμένους δικαιολογημένα.

Φύλ. Νο 86, σελ. 343—26 Ὀκτωβρίου 1822

ΖΑΚΥΝΘΟΣ. Ἐπιστολή τῆς 20ης Σεπτεμβρίου. Πρίν μερικές ἡμέρες ἀκούστηκε στήν παραλία μας ἰσχυρός κανονιοβολισμός, πού ἄρχισε στίς 6 τό πρωΐ καί κράτησε ἕως τό μεσημέρι. Ἡ βοή ἐρχόταν ἀπό τό μέρος τοῦ Ναυαρίνου καί τῆς Ἀρκαδίας. Ἀπό ψαράδες, πού μπῆκαν μέ τή βάρκα τους στό λιμάνι μας πρός τό βράδυ, μάθαμε ὅτι ἀνοιχτά ἀπό τό Ναυαρῖνο καί τόν κόλπο τοῦ Σάνσιο (Sanchio) ἔγινε μιά μεγάλη ναυμαχία ἀνάμεσα στόν τουρκικό καί στόν ἑλληνικό στόλο. Ὁ πρῶτος ἔπαθε μεγάλες ζημιές.

. . . .

Ὅλα αὐτά πού ἔγραφε ἡ «Γκαζέττα ντί Πάρμα» καί πολλές ἄλλες ἐφημερίδες τοῦ κόσμου ὁλόκληρου δείχνουν πώς ἡ ἐρειπωμένη Ἑλλάδα δέν ἦταν τότε ὡς ἐκεῖ πού ἔφτανε τό μάτι καί ὡς ἐκεῖ πού ὁ χάρτης ζωγράφιζε. Ἦτανε πέρα ὡς ἐκεῖ πού ἔφτανε ὁ φλογερός πόθος τῆς ἐλευθερίας καί ἀκουγόταν τό τραγοῦδι της.

Στό Τριέστι, στήν Ὀντέσσα, στήν Αὐγούστα στήν Φρανκφούρτη, στή Λόντρα, σέ εὐθεία γραμμή, ὁ ἁγνός λαός παρακολουθοῦσε βῆμα τό βῆμα τούς ἡρωϊκούς ἀθλοφόρους καί τούς παραστέκε.

Ὁ Τύπος ἀγκάλιαζε τή λαχτάρα καί τήν ἀγωνία τους κι ἔστελνε παντοῦ τή ζεστή ἠχώ τῆς θρυμαλιάζοντας τίς τελευταῖες ἀντιδράσεις.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἡ καλλιέπεια τῆς δημοτικῆς

Χ. Καρούζου, Dante, Ἐκδόσεις «Ἑρμῆς»

ΕΝΑ ΜΙΚΡΟ σέ ἐμφάνιση καί σπουδαῖο σέ περιεχόμενο βιβλίο, κυκλοφόρησε τελευταῖα καί μοῦ κάνει ἐντύπωση πώς δέν σχολιάσθηκε ἀπό τούς ἁρμόδιους πού ἔπρεπε νά μιλήσουν πρῶτοι.

Θά μεταχειριστῶ ὅσο μπορῶ περισσότερο τά λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέα, γιατί εἶμαι βέβαιος πώς θά προκαλέσουν τό ἐνδιαφέρον καί θά κεντρίσουν τήν προσοχή γιά ἕνα θέμα πού ἄρχισε τουλάχιστον ἐδῶ καί δέκα αἰῶνες καί ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ἕνα ὁλοζώντανο πρόβλημα στήν ἐποχή μας.

Ὁ Χρῆστος Καρούζος ἔκανε μιά ὁμιλία, ὁμιλία κατ' ἐξοχήν καί ὑποδειγματικά ἀκαδημαϊκή, στίς 22 Ἰανουαρίου τοῦ 1966 στήν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν γιά ἕνα ἔργο τοῦ Dante, ἀπό τά λιγώτερο γνωστά, μέ τόν λατινικό τίτλο De Vulgari eloquentia.

Τό ἔργο αὐτό πραγματεύεται γιά τήν Ἰταλική δημοτική γλῶσσα ἀλλά καί γενικά γιά τή δημοτική καί τήν εὐγένειά της. Ἡ ὁμιλία αὐτή δημοσιεύεται μόνο σήμερα καί ὄχι ἀπό τήν Ἀκαδημία, πού θά ἦταν ὑποχρέωση καί τιμή της νά τό εἶχε κάνει ἀπό καιρό.

Κοντεύουν τώρα ἕξη χρόνια πού πέθανε ὁ Καρούζος καί ἡ δημοσίευση τῶν ἔργων του πού ἄρχισε τελευταῖα δείχνει ἀκόμη πιό καθαρά ὅτι ὁ τόπος ἔχασε ὄχι μόνο τόν κορυφαῖο ἀρχαιολόγο τῆς ἐποχῆς μας, ἀλλά κι' ἕναν ἄνθρωπο μέ σπάνια πνευματική καλλιέργεια.

Ἡ ποίηση ἡ ἀληθινή, εἶναι τό στημόνι καί ἡ τέλεια δουλεμένη γνώση, τό ὑφάδι, πού καταρτίζουν κάθε ἔργο του. Τέτοια εἶναι καί ἡ ὁμιλία του αὐτή γιά τόν Dante.

Ἀναλύοντας συνοπτικά τό ἔργο ὁ ὁμιλητής λέει.

«Σκοπός τοῦ De Vulgari eloquentia, ὅπως βγαίνει καθαρά ἀπό τό ἴδιο τό ἔργο, εἶναι νά ἀναπτύξει μεθοδικά, συστηματικά καί μέ πληρότητα, πώς ἡ εὐγένεια καί οἱ ἱκανότητες πού ἔχει ἀπό τή φύση ἡ κοινή γλῶσσα μποροῦν νά ὑψωθοῦν σέ τελειότητα. Γιατί, μέ τή μορφή πού ἔχει ἡ γλῶσσα στό στόμα τοῦ λαοῦ, οἱ ἀρετές της ὑπάρχουν μόνο δυνάμει, ἔχουν μόνο τή δυνατότητα νά ὑπάρξουν· γιά νά ὑπάρξουν πραγματικά, ἐνέργεια, ὅπως εἶναι ὁ ἀριστοτελικός ὅρος, γιά νά πραγματωθοῦν, χρειάζεται ἡ τέχνη τοῦ συγγραφέα πού θά ἑνώνει τό χάρισμα μέ τή γνώση: αὐτό θά ξανανοίξει τά προτερήματά της καί θά δώσει σ' αὐτά «μορφή».

Τό ἔργο αὐτό τοῦ Dante εἶναι ἔργο ὡριμότητος καί μεγάλης σημασίας γιά τή μορφή τῆς ἰταλικῆς γλώσσης: «τό πολυτιμότερο ὅμως εἶναι» — γράφει παρά κάτω — «ὅτι δείχνει μόνο τούς λογισμούς τοῦ ποιητῆ στήν ὡριμότητά του, ἀλλά καί κάτι πιό ἀκριβό: τήν ἐσωτερική ἐμπειρία τοῦ γνήσιου ποιητῆ ἀπό τά ἐκφραστικά προβλήματα πού ἀντικρύζει στίς ὧρες τῆς δημιουργίας — αὐθεντική ἐμπειρία, ἡ ὁποία μαζί μέ τήν φλογερή ἰδιοσυγκρασία του, ζεσταίνει τό στοχασμό, χωρίς τοῦτο νά μετριάζει τήν κοφτερή δύναμη τοῦ συλλογισμοῦ του».

Ὁ Dante ἐξετάζει μέ τρόπο ἐπιστήμονα γλωσσολόγου τό θέμα:

Τά λόγια τοῦ Dante εἶναι ἀκριβέστερα τά ἑξῆς:

«ὕστερα ἀπό τήν πρώτη ἐκείνη γλῶσσα, τήν κοινή, πού μαθαίνομε ἀπό τήν τροφό μας, ἔχομε καί μιά ἄλλη γλῶσσα δευτερότερη, πού οἱ Ρωμαῖοι τήν ὀνόμασαν «γραμματική» γλῶσσα. Αὐτή τή δευτερώτερη τήν ἔχουν καί οἱ Ἕλληνες καί ἄλλοι, ἀλλά ὄχι ὅλοι· λίγοι ὅμως κατορθώνουν νά τήν κάμουν δική τους γιατί μόνο μέ πολύ χρόνο καί ἐπίμονη σπουδή ἀφομοιώνουμε τούς κανόνες της καί τά ὑποδείγματά της».
καί συνεχίζει

«Ἀπ' αὐτές λοιπόν τίς δύο γλῶσσες, εὐγενικώτερη (nobilior) εἶναι ἡ κοινή, ἡ δημοτική, ἡ vulgaris· καί ἐπειδή ὅλος ὁ κόσμος ὠφελεῖται ἀπ' αὐτήν καί ἐπειδή τήν ἔχομε ἀπό τή φύση, ἐνῶ ἡ ἄλλη εἶναι περισσότερο τεχνητή. «Γι' αὐτήν λοιπόν τήν πιό εὐγενική», λέει, «ἔχω σκοπό νά πραγματευθῶ».

Ἐπιστημονικά ἀντιμετωπίζει ὁ Dante τό πρόβλημα, γιατί «τίς κύριες ἰδέες του τίς θεμελιώνει πάντοτε μέ τόν παραγωγικό συλλογισμό καί προσθέτει: «Ἡ λαμπερή ἡ εὐγενισμένη δημοτική τῆς Ἰταλίας ταιριάζει νά γράφεται τόσο στόν πεζό λόγο ὅσο καί στόν ἔμμετρο. Ἀλλά ἐπειδή, λέγει, οἱ πεζογράφοι παίρνουν τή γλῶσσα τους ἀπό ἐκείνους πού δένουν τή γλῶσσα μέ τό στίχο, δηλαδή ἀπό τήν ποίηση, καί ὄχι ἀντίστροφα (πρᾶγμα πού εἶναι καί ἱστορικά σωστό, καί τά ἤξερε ὁ Dante), αὐτό δίνει στήν ποιητική γλῶσσα ἀνωτερότητα καί αὐτήν θά ἐξετάσει πρῶτα».

Καί ὁ Χρῆστος Καρούζος λέει στή σελ. 32: «Ἄς συνοψίσωμε τώρα τή διδαχή τοῦ Dante γιά τή δημοτική καλλιγλωσσία. Χώρια ἀπό τό θαυμασμό μας γιά τούς τρισεύγενους στοχασμούς του καί τή σφικτή ἀλληλουχία τους, ἔχομε νά συγκρατήσομε πολλά εἰδικά διδάγματα, ἀπό τά ὁποῖα κυριώτερα εἶναι: 1) ἡ διάγνωση τοῦ Dante, ὅτι ἡ κοινή γλῶσσα, πού ἐμάθαμε ἀπό τή μητέρα μας καί τή μιλοῦμε ὅλοι, ἔχει ἀπό τή φύση εὐγένεια μεγαλύτερη παρά ἡ τεχνητή ἡ «γραμματική» γλῶσσα, δηλαδή τά λατινικά, μ' ὅλο πού θαυμάζει τά λατινικά γιά τήν τελειότητά τους.

Βέβαια τήν εὐγένεια αὐτή τή θεμελιώνει καί μεταφυσικά, τοῦτο ὅμως σημαίνει ὅτι στή δημοτική γλῶσσα αἰσθάνεται κάτι «θαυμαστό» καί ἀνεξιχνίαστο, ἐνῶ τήν τεχνητή τήν τοποθετεῖ παρακάτω. 2) Διακρίνει ὅτι εἶναι ἀναμφισβήτη-

Τοῦ
ΜΑΡΙΝΟΥ ΚΑΛΛΙΓΑ

τη ἀρετή τῆς δημοτικῆς τό ὅτι τήν καταλαβαίνουν ὅλοι καί ἐνῶ ὠ φ ε λ ο ῦ ν τ α ι ὅλοι ἀπ' αὐτήν. 3) Τονίζει μέ λόγια θερμοῦ θαυμασμοῦ τή μοναδική, ἀκαταγώνιστη δύναμη τῆς δημοτικῆς στήν ψυχή τῶν ἀνθρώπων. 4) Τίς ἀρετές της, τό «ἄρωμα» της, καθώς λέγει, τίς δείχνει ἡ δημοτική, ὄχι βέβαια ὅπως ἀκριβῶς μιλιέται στό στόμα τοῦ λαοῦ, ἀλλά ὅταν τήν εὐγενίζει ἡ τέχνη τῶν συγγραφέων ἐκείνων πού ἔχουν τό χ ά ρ ι σ μ α καί τή γ ν ῶ σ η, ξεδιαλέγοντας ὅ,τι καλό ἔχει καί μελετώντας τό ὑπόδειγμα τῆς «γραμματικῆς» γλώσσας. 5) Τή δημοτική αὐτή τήν εὐγενισμένη ὁ Dante τή θέλει καθολικό ἐκφραστικό ὄργανο γιά ὅλες τίς πνευματικές ἀνάγκες καί γιά ὅλα τά εἴδη τοῦ λόγου, ποίηση καί πεζογραφία, δίνει μάλιστα ὁ ἴδιος ὑπόδειγμα τοῦ δημοτικοῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου μέ τό Σ υ μ π ό σ ι ο. Τά διδάγματα αὐτά τῆς ἐσωτερικῆς πείρας καί τῆς γνώσης ἑνός μεγάλου ποιητῆ καί μεγάλου σοφοῦ ὅπως ὁ Dante ἔχουν ἐντελῶς ἰδιαίτερη βαρύτητα πού τήν κάνουν μάλιστα ἀπαρασάλευτη τά ἀξιοζήλευτα ἀποτελέσματα πού εἶχε ἡ διδαχή τοῦ Dante στήν Ἰταλική γλῶσσα, τήν ἀληθινά ἀξιομακάριστη ἰταλική γλῶσσα». Καί προχωρεῖ ὁ Καρούζος.

«Ἦτανε φ υ σ ι κ ό, ὅτι οἱ Ἑφτανησιῶτες ἐπρόσεξαν, ὅπως εἴπαμε, καί τήν πραγματεία αὐτή τοῦ Dante. Ὁ Σολωμός τήν ἐγνώριζε βέβαια καλά (τή μνημονεύει σ' ἕνα μαθητικό του τετράδιο), καί λίγο παρακάτω:

«πιό φανερή εἶναι ἡ σοβαρή μελέτη τῆς πραγματείας στόν ἐξοχώτερο μαθητή τοῦ Σολωμοῦ, στόν Ἰάκωβο Πολυλᾶ, πού γράφει καί αὐτός στήν πραγματεία του μέ τίτλο: «Ἡ φιλολογική μας γλῶσσα» (τό 1892) «μιλώντας γιά τό γλωσσικό δρόμο πού ἐχάραξεν ὁ Σολωμός, σημειώνει τήν ὅμοια ἀλλά πλεονεχτικώτερη θέση τοῦ Dante σχετικά μέ τό Σολωμό καί λέγει ὅτι στήν Ἑλλάδα «εἰς τόν ἐργάτην τοῦ λόγου δέν ἔμενεν ἄλλο ἤ νά προσφύγη εἰς τ' ἀκατέργαστα γεννήματα τῆς λαϊκῆς γλώσσης. Ὁ Σολωμός... εἶχεν ἤδη ποτισθῆ μεσ' ἀπ' αὐτό τό κεφαλόβρυσο δημοτικά τραγούδια, παραμύθια καί παροιμίαι, καθώς εἶναι οἱ καλύτεροι τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος ἀγωγοί, εἶναι καί τά καλύτερα τῆς γλώσσας χωνευτήρια».

Μαθαίνομε λοιπόν ἀπό τόν Dante πώς τουλάχιστο ἀπό τό 13ον καί βέβαια καί νωρίτερα ἔχομε δημοτική καί καθαρεύουσα!

Καί ρωτιέται κανείς τώρα ἄν ἡ Ἀπελευθέρωσή μας δέν γινόταν στά χρόνια τοῦ ἔντονου κλασσικισμοῦ, ἄν δέν θά εἴχαμε μιά πιό ὁμαλή συνέχεια στή δημοτική. Στά Ἑπτάνησα πού ἐγνώρισαν περισσότερο τήν πνευματική ἔκφραση τοῦ 18ου αἰῶνα πού ἐκφράζεται στήν τέχνη μέ τό ροκοκό, τόν ρυθμό πού προηγήθηκε τοῦ κλασσικισμοῦ καί πού δέν ἐπιβλήθηκε ὅπως στήν ἐλευθερωμένη Ἑλλάδα, «ἐκ τῶν ἄνω» ἄς ποῦμε, ἔχομε τήν καλλιέργεια τῆς δημοτικῆς ἀπό νωρίς. Οἱ ξένοι πού ἦρθαν στήν Ἐλεύθερη Ἑλλάδα, μέ τή φαντασία τους πίστευαν πώς ἀμέσως θ' ἀναγεννηθῆ τό πνεῦμα τῶν ἀρχαίων, καί νόμιζαν πώς θά ἔβλεπαν νά ξεπετιῶνται πάνω στήν ἐρημιά τά ἐργαστήρια τοῦ Φειδία, καί ἔσπευδαν νά μᾶς μάθουν πώς νά σκαλίζουμε κολῶνες καί κιονόκρανα. Ἔτσι μᾶς ἔκαναν νά πιστέψουμε καί μεῖς πώς κάτω ἀπό τά (ἀχώνευτα σάν μορφή) ἀετώματα τοῦ κλασσικισμοῦ δέν μᾶς ἔλειπε παρά νά μιλήσουμε καί ἀρχαῖα ἑλληνικά καί θά γεννηθοῦν ἀμέσως οἱ Ὅμηροι, οἱ Σοφοκλεῖς ἤ Θουκυδίδαι.

Ἐπιχειρήσαμεν ν' ἀνεβοῦμε ἕνα ψηλό κατακόρυφο τοῖχο. Πέσαμε ὅμως καί τσακιστήκαμε. Ὅταν συνήλθαμε καί ξεκινήσαμε γονατιστοί γιά νά ξαναπάρουμε λίγο τ' ἀπάνω μας, εἴδαμε τήν «ἔρημη γῆ» μπροστά μας. Ἔπρεπε ν' ἀντλήσωμε δυνάμεις ἀπ' αὐτήν, σάν τόν Ἀνταῖο, καί τότε εἴδαμε, πώς πρέπει νά μιλήσωμε τή γλῶσσα τῆς μάνας μας Γῆς, τήν «εὐγενική» γλῶσσα καθώς μαθαίνουμε ἀπό τόν Dante, μά καί τόσο ταλαιπωρημένη, καθώς ξέρουμε.

ΜΑΡΙΝΟΣ ΚΑΛΛΙΓΑΣ

Χρ. Καρούζου: Dante, De vulgari eloquentia, ἐκδ. «Ἑρμῆς».

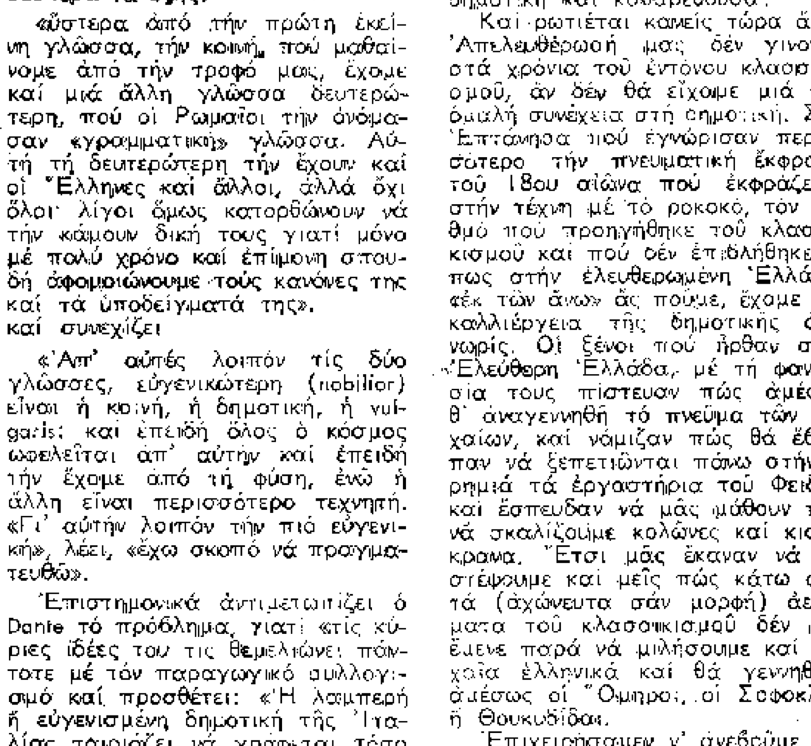

MIRAMARE OLYMPIA BEACH HOTEL

Ἐπαναλειτουργεῖ στίς 29 Μαρτίου ὑπό νέαν διεύθυνσιν

Προσφέρει: 350 δωμάτια Α' κατηγορίας σέ ξενοδοχεῖο καί μπαγκαλόους.
• Πολυτελές ἑστιατόριο • Νυκτερινό κέντρο μέ ὀρχήστρα.
• Πισίνα καί γήπεδο ἀθλοπαιδιῶν.
Καί μία ἀπέραντη χρυσή ἀμμουδιά.

Κρατήσεις: Ὁμήρου 39 - Τηλέφωνον: 610.663

Προγραμματίστε ἀπό τώρα τήν πασχαλινή σας ἐξόρμηση στή μαγευτική Δυτική Πελοπόννησο